

Slovenski kmetovalec

V Celji, dné 25. septembra 1893. leta.

Napravljanje sadjevca.

Spisal Ivan Belé.

Posebno v letih, ko sadje bogato obrodi — katerim letim zamorem tudi letošnje prištevati — je sadjarjem skrbeti, da vse svoje sadje dobro izkoristijo. Ko so še vinogradi bogato rodili, ko so bile prometne in kupčijske razmere neugodnejše, tedaj je bila bogata sadna letina kmetovalcem celo neljuba preglavica. Dandanes ne pridelamo lahko odveč sadja. Ker pa ni vse sadje za porabo kot namizno sadje, moramo gledati, da napravljamo iz sadja trpežne stalne izdelke, s katerimi zamoremo ugodnejše kupčijske razmere pričakovati. Posebno pri obilnih množinah sadja je najboljši način porabe, napravljanje sadjevca. Sadjevec je izdelek, ki dosega bodoč, da je dober, da ima lastnosti, katere povživajoče občinstvo zahteva, da je stalen in zdrav i. t. d. (lastnosti, ki se le z umnim postopanjem dosežejo) vedno več priljubljenosti. Trtna uš in nje posledice so opozorile človeka na druge žetinske pijače, ki se po ukusu vinu približujejo, toraj na sadjevec. Sadjevec je prijetna zdrava pijača, ki sicer ne presega dobrote boljših vrst vina — kakor nekateri trdijo — ki pa je grozdnemu vinu po okusu, sestavini, kakor tudi po životoslovnem vplivu na človeški organizem precej enaka, ki pa zbok svojih posebnih dobrih lastnosti vina sicer ne more izpodriniti, pač pa na njegovi strani ostati. Seveda je tu le o dobrem sadjevcu govorjenje.

Z napravljanjem sadjevca je pač obilo koristiti v tesni zvezi. Za sadjevec zamoremo porabiti tiste vrste sadja, katere ne kaže na drugi način izkoristiti, ki pa se z mnogimi dobrimi lastnostimi odlikujejo, posebno s svojo skromnostjo gledé razmer stališča. Za marsikatero lego ni da bi sadili fineje, namizno sadje, pač pa zamoremo drevje, ki nam naj donaja sadje za mošt, saditi še v precej neugodne razmere. Pomislimo na našo tepko, ki še v visokih legah ali prav za prav tam najbolje vspevajo. Tudi zamoremo vse sadje za sadjevec dobro izkoristiti. Kot namizno sadje, ali tudi za sušenje zamoremo le

brezmadežno, skrbno nabrano sadje porabiti, mej tem, ko je za sadjevec vse dobro, katero zamoremo na najcenejši način z otresanjem, toraj najhitreje obirati in s primeroma najmanjšimi stroški izdelovati. Ako toraj sadjevec napravljamo, tedaj se nam ni bati, da bi morali sadje zamestavati, naj ga bode še tako veliko. Naprava sadjevca toraj pospešuje razširjanje sadjarstva, ona varuje dohodek sadjereje, ker, kar ni mogoče sveže prodati, to zamoremo v sadjevcu dalj časa ohraniti. Ako napravljamo sadjevec, dobimo z navadnimi sredstvi iz 100 delov sadja po 30—50 delov sadjevca (ako vporabimo vse pripomočke napredka, celo po 100 delov) izkoristimo toraj sadje, ako je cena za 100 l sadnega vina 8 gld., kg sadja po 25—4 da celo 8 kr. To naj bi si pa tudi naši umni sadjerejci predočevali, da ne prodajajo svoje sadje prekupovalcem po nižji ceni, kakoršno zamorejo doseči v sadjevcu toraj ne pod 25 oziroma pod 4 ali celo 8 kr. kg. Dobiček, katerega vlečejo izdelovalci sadjevca v Wirtenbergu, kamor pride naše sadje z obilimi stroški za voznino, od katerega je pa še navadna polovica nerabljiva postala — ta dobiček bi zamogli tudi naši sadjerejci doseči.

Pravo najvišjo korist nam pa donaja napravljanje sadjevca, kakor vsakoršno podjetje le tedaj, kedar se ga umno lotimo. Umno postopanje nam pripomore, da več sadjevca iz gotove množine sadja dobimo, kakor navadno n. pr. mesto 30% po 50% in celo po sto, ž njim dosežemo tudi boljši izdelek, kateri bode lahko dobrega kupca našel in stalno ostal, katerega bomo zamogli dalj časa v kleti brez nevarnosti hraniti.

Kaj se zamore zahtevati od dobrega sadjevca? Okusa naj bo tacega, kakoršen najbolj prija povzivateljem, kateri ga kupujejo, potem naj bode čist, poživljajoč vsled velike množine ogljikove kisline in pa popolnoma zdrav brez vsacega tujega ukusa in duha in toliko stalen, da se pri kolkaj umnem ravnanji ne pokvari takoj. Sadjevec, ki se pa dosedaj dobiva, ima navadno ravno nasprotno lastnosti. Motna

obilokrat po plesnobi ali drugače neprijetno dišeča drozgalica s preobilo očetno kislino in drugimi boleznimi, to je navadna pijača, ki se pri nas sadjevec imenuje. Ako hočemo sadjevec sami z zadovoljnostjo povzivati, še bolj pa, ako ga hočemo dobro v denar spraviti, tedaj moramo v prvi vrsti skrbeti, da odstranimo vse hibe, ki imajo navadno vzrok v malomarnosti.

Na dobroto sadjevca vplivamo vže pri nasajanju drevja, ki nam bi v ta namen plod dajalo. Veliki napredek sadjevca na Francoskem ima se ravno tej okolščini zahvaliti. V obče bode drobno sadje za sadjevec boljše, nego debelo in najfineje namizno sadje, navadno ne daje najboljšega sadjevca. To velja posebno o hruškah. Kak razloček n. pr. v moštu tepek ali plemenitih hrušek. Tudi včasih jako trpka neokusna jabolka dajejo najboljši jabolčnik. Sploh naj bode za sadjevec namenjeno sadje drobneje, bolj trpko, naj ne ima preveč kislín razen čreslovne kisline (zagatnosti), katere pa ni pri jabolkih kmalo preveč; poleg tega pa naj ima, kar je najvažnejše, obilo sladkorja. Po okusu samem ne zamoremo prav presojevati sadja glede sladkorja, ki pogaja dobroto sadjevca, kajti sladka jabolka imajo n. pr. manj sladkorja nego kislá, pa se nam le sladkeje zdijo, ker imajo manj kisline. Zanesljivo zamoremo sadje oziroma sok le presojevati s pomočjo sladomera ali moštne tehtnice. Boljše vrste sadja morajo imeti po 12—14% sladkorja, dajejo toraj primeroma tako močno vino, kakor so vina slabijih trtnih vrst v slabijih legah, pač pa veliko močnejše nego je pivo.

Ako imamo pa že sadje pri rokah, tedaj moramo se ve vse porabiti, kar baš imamo. Prej pa ko sadje obiramo, moramo ga pustiti na drevesu popolnoma dozoreti, ker le tedaj vrhunec dobrote doseže, ima zlasti največ sladkorja in pa kislina je tedaj v pravem razmerji.

Obiratev ima tudi nekaj vpliva na dobroto in stalnost proizvoda. Pri obiratvi, oziroma otrešanji (barbarična navada sadje klatiti naj bi se popolnoma opustila, ker sadje in drevje preveč oškoduje) naj se pazi, da se sadje preveč ne oblati, pa tudi ne otolče. Z blatom, posebno, ako sadje pozneje dobro ne operemo, pride v sadjevec mnogo tujih snovi, ki ga kvarijo.

(Dalje prihodnjič.)

Deželni zbor štajerski.

(Konec.)

Tudi Schilling*) ne ve proti krvni ušici nikakega izdatnega in zanesljivega pripomočka svetovati ter pravi, da se drevesa iz okuženih drevesnic ne smejo dobivati, kajti se tako kaj lahko ušica zatrosi tudi v neokužene kraje. Na Saksonskem se je okoli l. 1880. krvna ušica tako hudo širila ter toliko škode naredila, da so bili tamkajšnji sadjarji v največjih skrbeh. Ministerstvo samo je po nasvetu deželnega sadjarskega društva izdalo prav stroge ukaze ter je vsem svojim podrejenim oblastvom naročilo, da sodelujejo pri pokončevanju tega hudega kvarljivca. Med sredstvi pa, katera se v dosego tega namena nasvetujejo, čitamo na prvem mestu, da je vsa tista drevesa, na katerih ušica že več let prebiva, naravnost posekati, drugim pa, pri katerih je ušica le v kroni naseljena, se veje prav močno porežejo. Škropljenje z raznimi tekočinami le prav malo izdâ in je tudi neizpeljivo. Vse rane in razpoke po deblu in vejah se morajo s čopičem do dobrega iztrebiti večje in globočje rane pa še tudi z ostrim nožem izrezati. Zemlja okrog drevesa se mora odgrniti do korenin, ter se drevo zlasti ob vratu s čopičem dobro ostrgati in potem s sežganim apnom obložiti, da se tako uniči zalega. Apneni belež sicer nekoliko zabrani, da se ušica tako hitro ne širi, vendar je pa ne uniči. Vso to ne ravno malo delo pa le takrat kaj izdâ, ako se splošno opravlja in ako na strogo izvršitev pazijo zlasti tudi oblastva, kakor se je to na Saksonskem istinito tudi zgodilo. In le tem strogim ukazom gre hvala, da se je razširjevanje krvne ušice nekoliko ustavilo in da je škodo, katero ona dela, sploh moči prenašati. Popolnoma se pa krvna ušica tudi s temi strogimi ukazi in izrednimi sredstvi ni strebila**).

Nedavno pa smo sami obiskali po krvni ušici okuženo drevesnico in smo se tako o veliki nevarnosti tega mrčesa še bolj prepričali. Posestnik drevesnice nam je tudi nekako potrft pripovedoval, kako se je prestrašil, ko je naenkrat tega neljubega gosta v svoji drevesnici zapazil in koliko mu sedaj ta stvar dela skrbi in truda.

*) Schilling: Kvarljivci na sadnem drevju in vinski trti. Frankobrod ali Odri 1893.

**) Vse to čitamo v knjigi: „Najiminenitnejši kvarljivci sadnega drevja in sredstva, s katerimi jih je pokončevati,“ katero sta po naročilu dež. sadjarskega društva za Saksonsko spisala dr. E. Fleischer in O. Saemmerhirt.

Dan na dan se drevesca krtačijo, bodi si, da stori to sam ali pa njegovi pomagači, pa skoraj je vse to delo zaman, kajti se ušica, kjer se je enkrat zalegla, nikakor več utrebiti ne dá. Ako se toraj še mlada drevesca, katera imamo vendar popolnoma v svojih rokah, ne dadó več popolnoma osnažiti, kaj pač hočemo potem z velikimi, do-rašenimi drevesi početi? Zato pa tudi sodimo, da je mnogo bolje, da se drevesa sploh ne sadé, nego pa, da se sadé drevesca iz okuženih drevesnic. Gorje nam pa, ako bomo kedaj prisiljeni proti krvni ušici tako postopati, kakor so na Saksonskem, kajti smo uverjeni, da bode potem marsikateri pri tem poslu popolnoma opešal ter končno svoja drevesa prepustil nemilej osodi. Prav dvomiti je tudi, bi se li pri tako neugodnih okolščinah še sploh našli ljudje, kojih srce bi se za sadjarstvo še ogrevalo. Pa tudi ko bi krvna ušica ne bila tako nevarna, kakor sodimo, da je, tako se nam je iste vendar na vso moč varovati, kajti že sedaj nam raznovrstni kvarljivci in med temi zlasti listne ušice, ki so se posebno letos v brezbrojnih množicah prikazale, delajo dovolj preglavice in prav nepotrebno je število teh nemilih gostov po lastni krivdi še pomnožiti. Ako torej pred tem mrčesom, kojega hvala Bogu! še ne poznajo vsi sadjarji, ki se pa vendar pri nas vedno bolj širi, svarimo, dokler je sploh še svariti čas, tako izpolnujemo s tem le svojo dolžnost. Hočemo namreč tako sadjarje obvarovati velike škode, pa tudi velikih troškov in mnogo truda, kojega bi jim uničevanje krvne ušice neizogibno nalagalo. Pravočasna svaritev je gotovo toliko vredna, kakor sklicevanje na zakon o pokončevanju škodljivih mrčesov, za katerega se, kakor je to tudi g. poročevalec omenjal, brez največje sile in nujnosti prav nihče ne zmeni. Tudi smo gotovo na boljem, ako nam proti ušici sploh ni treba po postavnih določilih postopati, nego pa bi bili potem, kadar bi to bila nujna potreba. Nadalje pa tudi dotični zakon le veleval, da se ukončavajo škodljivi mrčesi, prav nič pa ne pove, kako se naj to opravlja, da bode res kaj izdalo, kar vendar ni poslednja reč. Kaj vendar koristi kmetu, ako se mu le ukazuje, ako se mu pa ob enem ne pové, kako naj to opravi, da bode vse delo kaj uspeha imelo. Kdo si upa danes nasvetovati le eno popolnoma zanesljivo sredstvo proti cvetoderu, ki vsako leto na milijone cvetov uniči. Kdor ve za tako sredstvo, naj je nikar sebično ne prikriva, temveč naj je razglasi širom sveta, da bode vsak vedel, kako je drevesa tega kvarljivca očediti. Da-si

bi vas vse jako veselilo, ako bi kdo popolnoma zanesljiv pripomoček proti temu hroščeku izumil, tako vendar dvomimo, se bode-li to komu posrečilo. Isto tako je tudi s krvno ušico, tudi proti njej, ki je mnogo nevarnejša od cvetodera, se dosihdob vkljub mnogovrstnim poskusom, še ni našlo niti eno popolnoma zanesljivo sredstvo in vse „žavbe in tinkture“, ki so se v ta namen nasvetovali in za drag denar prodavale, so se popolnoma izjalovile le in edino in najboljše sredstvo proti njej je sedaj pri nas to, da se je čuvamo in varujemo, kolikor je le mogoče, da vso svojo pozornost obračamo na to, da se tudi k nam ne zatepe. Od drevesničarjev pa pričakujemo, da bodo sami toliko vestni, da obvestijo občinstvo, ako zapazijo, da so drevesnice po krvni ušici okužene.

Nadalje se je na dotičnem mestu izreklo še drugo očitjanje, katero nas sili na kratek odgovor. So se li za šolske in druge drevesnice istinito ogromne svote skoraj popolnoma zavrgle, res ne vemo, dvomimo pa, da bi se bilo kaj takega pri nas zgodilo, kajti se za taka podjetja z največjo težavo dobé le neznatne podpore, kaj še le, da bi govorili o ogromnih svotah. Vsaj pri nas na Štajerskem je tako, mogoče, da so naši tovariši na Kranjskem in drugod na boljem. Znano nam je pa tudi, da so zlasti šolske drevesnice prav mnogo storile v prosep sadjarstva in da bi se v marsikaterem od svetnega prometa oddaljenem, samotnem, zagorskem kraju prav nihče za sadjarstvo ne brigal, ako bi se tamkajšni učitelj ne trudil ljudi zanj pridobiti. In to dela učiteljstvo vkljub temu, da se mu od vseh strani stavijo ovire in delajo zapreke, da se mora boriti z raznimi presodki; ono pospešuje občni blagor, ne da bi imelo od tega izdatnega dobička ali le zasluženega plačila, temveč žrtvuje dobri stvari poleg dragega časa dostikrat tudi še gotov denar.

Utegne se pa reči, da smo pristranski, češ, da svoje sostanovnike zagovarjamo le radi tega, ker je to tako rekoč naša dolžnost. Istina! dolžnost naša je, opovreči zlobna očitjanja naperjana proti domoljubnemu učiteljstvu! Nikakor pa nismo od samoljubja tako zaslepljeni, da bi ne ločili dobro od slabega. Pšenica nikjer sama ne raste, povsod je nekaj ljulike vmes. Pri nas pa le tisti veljajo, ki delajo vstrajno za duševno in gmotno blaginjo naroda in domovine. Le-tem velja tudi naš zagovor! Lahko pa rečemo, da poznamo mnogo rodoljubnih sotrudnikov, ki s svojim občekoristnim delovanjem na polji vse-

splošne narodne izobrazbe in napredka vse to, kar smo rekli, do pičice izpolnujejo.

Ako se pa že tu in tam za denar, ki se je že v ta ali oni namen podaril, ni vse tako storilo, kakor se je morebiti pričakovalo, tedaj temu gotovo ni toliko krivo načelstvo, kakor morebiti razmere, ki so res dostikrat tako neugodne, da se pri najboljši volji ne dá vse tako izpeljati, kakor bi se sicer želelo. Čisto drugo je namreč, delovati v krogu in v družbi omikanih in razumnih množ, kjer so človeku na razpolago vsa potrebna sredstva, nego pa se ukvarjati z neukim ljudstvom, kjer dostikrat zlobnost, nevednost in sebičnost najboljše načrte in namere pokopava. Pa bodi si, da se je že v tem ali onem kraju kaj zakrivilo, čisto gotovo je, da se je ta krivda v drugih krajih dvakrat in morebiti še večkrat popravila, tako da splošna stvar prav nič ni trpela. Prav nepotrebno je toraj s takim bolj ali manj neutemeljenim očitanjem stopati na dan!

Kar se pa tiče lovske postave, ki pride najhitreje že v prihodnem zasedanji dež. zbora v posvetovanje, tako še enkrat opominjamo vsa naša županstva, da se pravočasno do poslancev obrnejo v resolucijah, v katerih prosijo, da se sprejmejo v lovski zakon take določbe, da se bodo dovolj varovale kmetijske koristi. Ako smemo po letošnjih govorih sklepati, je večina poslancev zahtevam kmetijskega stanu naklonjena ter pripravljena se na nje ozirati, zato je pa tem bolj potrebno, da pridejo vse naše želje, katere gledé lova gojimo, pred dež. zbor. Ako pa v tem oziru sedaj, dokler je čas, nič ne storimo, potem pa se tudi nimamo pravice pritoževati, ako se nam bode po lovu zopet krivica godila. Dolžnost vseh županstev je toraj, da za časa povzdignejo svoj glas za koristi svojih občanov!

Drobtine.

(Obirajmo sadje). Kdor hoče svoje sadje dobro prodati, ali ga dalj časa ohraniti, tisti ga naj nikar ne otesa ali celo otepa, temveč lepo in pazljivo je naj obere. Ako obiramo črešnje, češplje in dr., zakaj bi pa ravno jabolk ne mogli. Vsako jabelko pa, ki pade na tla, se udari, postane na dotičnem mestu kmalo črno, začne gniti in zgubi tako skoraj vso svojo vrednost. Takega sadja pa ne marajo kupci in tudi doma

le prav malo vrže. Le možno sadje se sme otesati, da se namreč delo nekoliko popred opravi, klatiti pa se nikdar ne sme ne to ne uno, kajti se tako ne poškoduje le sadje, temveč se tudi mnogo mladik in brstja zbije na tla, in se tako učini škoda, ki rada več let trpi. Nikar toraj dreves, ki so nam bogato obrodila, ne pretepavajmo! To je ostudna nehvaležnost in skrajna surovost!

(Ne vlivajte mošta v plesnjeve sode.)

Naši vinogradniki še vse premalo pazijo na prepotrebno snago tako pri vinski posodi, kakor tudi v vinskih kletéh. Nasledek te malomarnosti je pa dostikrat ta, da se jim sicer dobro blago spridi in pokvari in da potem tudi na svoji vrednosti zgubi. Zlasti pa se pri nas prepogostokrat zgodi, da se vino spravi v sode, ki dišé po plesnobi. Da se vino v takih sodih navzame tudi tistega zopernega duha po plesnobi, vé pač vsakdo. Zato pa vse vinogradnike opomnimo, da svoje sode, preden jih rabijo, dobro preiščejo in ako nimajo lepega duha, tedaj jih naj nikar popred ne rabijo, dokler jih niso popolnoma očedili. Je-li pa sod lep ali ne, to se kaj lahko izvé, ako se na vehi v sod pihne ter takoj povoha; ako ima sod v sebi kako nesnago, ti le-ta takoj udari v nos, in ti veš, da sod ni za rabo, preden se ni do dobrega osnažil. Pa ne le kmetje, temveč tudi tržni in meščani vlivajo dostikrat vino v nesnažne sode. Še lansko jesen je neki krčmar-mesar B. v slov. trgu Š. dalj časa točil po plesnobi smrdeče vino. Taka zanikernost je res neodpušljiva!

(V Vratislavi) priredi se od 27. septembra do 4. oktobra t. l. razstava sadja. Značilno je pri tej razstavi posebno to, da so se razpisala po 3 darila, vsako po 100 mark (60 gld.) za 3 najboljše sadna plemena, namreč taka, ki bi bila vredna, da se v največjem številu po širokem gojé in sadé. To gotovo jasno priča, da Nemci, ki so spisali že toliko sadje-znanskih knjig, v katerih se nam sedaj to, sedaj ono sadno pleme kot najboljše prav goreče priporoča, svoje „najboljše“ svete še vedno iščejo. Naj bi to tudi nas vspodbujalo, da do dobrega preiščemo domača sadna plemena; mogoče, da jih najdemo med njimi več, ki, če že ne bodo najboljše, bodo vsaj boljše, nego marsikatera druga, katera nam opisuje in priporočajo nemški sadjarji.